

२० आठवड्या पलिकडील गर्भपाताच्या न्यायालयीन प्रकरणात मा. न्यायालयास सल्ला देण्यासाठी प्रत्येक जिल्ह्यात स्थायी वैद्यकीय मंडळ स्थापन करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सार्वजनिक आरोग्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: एमटीपी-२०१९/प्र.क्र.१२६/कुक्
१० वा मजला, बी विंग, गो. ते. रुग्णालय संकुल इमारत
नवीन मंत्रालय, लो.टि. मार्ग, मुंबई- ४०० ००१
तारीख: २४ जुन, २०१९

वाचा -

- १) केंद्र शासनाच्या आरोग्य व कुटुंब कल्याण मंत्रालयाचे अ.शा.प क्रमांक: एम.१२०१५/५८/२०१७ - एमसीएच, दि.१४.८.२०१७
- २) मा. उच्च न्यायालयाचे दि.३.४.२०१९ चे आदेश.
- ३) अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा व कुटुंब कल्याण, माताबाल संगोपन कार्यालय, पुणे यांचे, दि.२२.५.२०१९ चे पत्र

प्रस्तावना -

वैद्यकीय गर्भपात अधिनियम १९७१ नुसार राज्यात २० आठवड्या पलिकडील गर्भाचा वैद्यकीय गर्भपात करणेबाबत सन्माननीय सर्वोच्च न्यायालय तसेच मा.उच्च न्यायालयात अनेक याचिका दाखल होतात, त्यावर निर्णय घेण्यासाठी सदरहू न्यायालयांना वैद्यकीय मंडळाचा सल्ला घ्यावा लागतो. सदर सल्ला गर्भपात करण्यासाठी तातडीने मिळावा यासाठी महाअधिवक्ता, भारत सरकार यांनी केंद्रीय आरोग्य व कुटुंब कल्याण मंत्रालयाला प्रत्येक जिल्ह्यात अथवा किमान आयुक्तालय स्तरावर न्यायालयाला सल्ला देण्यासाठी स्थायी वैद्यकीय मंडळ स्थापन करण्याबाबत सूचित केले आहे.

तसेच मा.उच्च न्यायालय, खंडपीठ, मुंबई यांनी दिनांक ३.४.२०१९ रोजी याचिका क्र.१०८३५/२०१८ संदर्भात दिलेल्या आदेशानुसार २० आठवड्यापेक्षा जास्त कालावधीचे गर्भपाताबाबत मा. न्यायालयाच्या आदेशान्वये गर्भवती महिलेची तपासणी करुन मा. न्यायालयास अहवाल सादर करण्यासाठी व न्यायालयीन प्रकरणी सल्ला देण्यासाठी राज्यातील प्रत्येक जिल्ह्यात स्थायी वैद्यकीय मंडळ (Permanent Medical Board) स्थापन करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती .

शासन निर्णय-

केंद्र शासनाच्या निर्देशानुसार २० आठवड्या पलीकडील गर्भाचा वैद्यकीय गर्भपात करण्यासाठी सन्माननीय सर्वोच्च न्यायालय तसेच मा. उच्च न्यायालय व इतर न्यायालयात दाखल झालेल्या याचिका संदर्भात न्यायालयास सल्ला देण्यासाठी राज्यातील सर्व जिल्ह्यामध्ये (मुंबईसह) स्थायी वैद्यकीय मंडळ या शासन निर्णयान्वये स्थापन करण्यात येत आहेत.

२. वैद्यकीय गर्भपात अधिनियम -१९७१ नुसार राज्यात २० आठवड्यानंतरच्या गर्भाचा वैद्यकीय गर्भपात करणेबाबत सन्माननीय सर्वोच्च न्यायालयात अनेक याचिका दाखल होतात, त्यावर निर्णय घेण्यासाठी सदरहू न्यायालयांना वैद्यकीय मंडळांचा सल्ला घ्यावा लागतो सदर सल्ला गर्भपात करण्यासाठी तातडीने मिळावा यासाठी महाअधिवक्ता, भारत सरकार यांनी केंद्रिय आरोग्य व कुटुंब कल्याण मंत्रालयाला प्रत्येक जिल्ह्यात अथवा किमान आयुक्त स्तरावर न्यायालयाला सल्ला देण्यासाठी स्थायी वैद्यकीय मंडळ स्थापन करण्याच्या सूचना देऊन वैद्यकीय मंडळ स्थापित करण्यासाठी दि.१४.८.२०१७ च्या पत्रान्वये मार्गदर्शक सूचना दिल्या आहेत. सदर सुचनांनुसार वैद्यकीय शिक्षण व संशोधन संचालनालय, मुंबई यांनी त्यांचे दि.८.३.२०१८ रोजीच्या पत्रान्वये २० आठवड्यानंतरच्या गर्भपाताच्या प्रकरणी मा. न्यायालयाचे आदेशान्वये विभागीय आयुक्तालय स्तरावर ४ वैद्यकीय महाविद्यालयांमध्ये खाली दर्शविल्यानुसार ४ स्थायी वैद्यकीय मंडळांची स्थापना केली आहे.

- १) ग्रॅन्ट शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व सर ज. जी. रुग्णालय, मुंबई.
- २) बै.जी. शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व ससून सर्वसाधारण रुग्णालय, पुणे.
- ३) शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, औरंगाबाद
- ४) शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, नागपूर

३. मा.उच्च न्यायालय, खंडपीठ, मुंबई यांनी दिनांक ३.४.२०१९ रोजी याचिका क्र.१०८३५/२०१८ अंतर्गत दिलेल्या आदेशानुसार आता सर्व जिल्ह्यांमध्ये स्थायी वैद्यकीय मंडळांची स्थापना करावयाची असुन मा.न्यायालयाच्या आदेशानुसार या वैद्यकीय मंडळांमध्ये खालील तज्ञ डॉक्टरांचा समावेश राहाणार आहे.

- १) स्त्रीरोग तज्ञ व प्रसुती शास्त्रतज्ञ,
- २) बालरोग तज्ञ,
- ३) मानसोपचार तज्ञ/ मानसशास्त्र तज्ञ
- ४) क्ष किरणशास्त्र तज्ञ/ क्ष किरण निदान तज्ञ/ सोनोग्राफी तज्ञ
- ५) वैद्यकीय शास्त्रातील असा वैद्यकीय तज्ञ जो की भ्रूणांच्या आजारांचे निदान करू शकेल.

४. सद्यस्थितीत राज्यामध्ये एकूण ३५ जिल्हे (मुंबईसह) आहेत. यापैकी १६ जिल्ह्यांमध्ये शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालये व रुग्णालये कार्यरत आहेत. तर १९ जिल्ह्यामध्ये शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालये व रुग्णालये उपलब्ध नाहीत. शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालये व रुग्णालये ज्या जिल्ह्यांमध्ये कार्यरत आहेत अशा ४ विभागीय

आयुक्त स्तरावर यापूर्वीच ४ स्थायी वैद्यकीय मंडळे स्थापित करण्यात आली आहेत. ही मंडळे जशीच्या तशी मुंबई, पुणे, औरंगाबाद व नागपूर या जिल्हयांमध्ये कार्यरत राहतील.

५. वैद्यकीय मंडळ स्थापित केलेले वरील ४ जिल्हे वगळता उर्वरित ३१ जिल्हयांमध्ये स्थायी वैद्यकीय मंडळे स्थापित करावयाची आहेत. या ३१ जिल्हयांपैकी १२ जिल्हयांमध्ये शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालये व रुग्णालये कार्यरत आहेत. या १२ जिल्हयांचे शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालयाचे अधिष्ठाता आणि उर्वरित ज्या १९ जिल्हयांमध्ये शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालये व रुग्णालये उपलब्ध नाहीत अशा जिल्हयांचे जिल्हा शल्य चिकीत्सक यांचे अध्यक्षतेखाली खाली दर्शविल्यानुसार एकूण ३१ जिल्हयांमध्ये या शासन निर्णयान्वये स्थायी वैद्यकीय मंडळे स्थापित करण्यात येत असून त्यांची रचना खालील प्रमाणे राहिल.

अ.क्र.	विभाग प्रमुखाचे नांव	पदाचा प्रकार
१	२	३
१	अधिष्ठाता (शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय)	अध्यक्ष
२	स्त्रीरोग व प्रसुतीशास्त्रतज्ञ	सदस्य
३	बालरोग तज्ञ	सदस्य
४	क्षकिरणशास्त्र तज्ञ	सदस्य
५	हृदयरोग तज्ञ	सदस्य
६	श्वसनविकार तज्ञ	सदस्य
७	अनुवंशशास्त्र तज्ञ	सदस्य
८	रोगनिदान तज्ञ	सदस्य
९	मेंदुविकारतज्ञ	सदस्य
१०	मानसोपचार तज्ञ	सदस्य

(अ) परिच्छेद-३ मध्ये नमूद केल्यानुसार ३१ जिल्हयांपैकी ज्या १२ जिल्हयांमध्ये शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालये कार्यरत आहेत अशा खालील १२ रुग्णालयांमध्ये शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालयाचे अधिष्ठाता यांचे अध्यक्षतेखाली परि ५-मधील रचनेनुसार स्थायी वैद्यकीय मंडळ स्थापित करण्यात येत आहे.

अ.क्र.	संबंधित जिल्हा	संबंधित वैद्यकीय महाविद्यालय
१	२	३
१	धुळे	श्री.भाऊसाहेब हिरे शासकीय वैद्यकीय विद्यालय,धुळे.
२	जळगांव	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय,जळगाव.
३	सोलापूर	डॉ.वैशंपायन स्मृति, शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय,व छ.शि.म.रुग्णालय, सोलापूर.
४	कोल्हापूर	राजश्री छत्रपती शाहु महाराज, शासकीय वै.म.वि. व रुग्णालय, कोल्हापूर.
५	सांगली	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, सांगली.
६	लातूर	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय,लातूर.
७	बीड	स्वामी रामानंदतिर्थ, शा.वै.म.वि व ग्रामिण रुग्णालय, अंबेजोगाई,जि.बीड
८	नांदेड	डॉ.शंकरराव चव्हाण, शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय,नांदेड.
९	अकोला	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय,अकोला.
१०	यवतमाळ	डॉ. वसंतराव नाईक, शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय,यवतमाळ.
११	गोंदिया	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, गोंदिया.
१२	चंद्रपूर	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, चंद्रपूर.

(ब) वरील १२ जिल्हे वगळता उर्वरित १९ जिल्हयांमध्ये शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालये व रुग्णालये उपलब्ध नसल्याने या जिल्हयांमध्ये जिल्हा शल्य चिकित्सक यांच्या अध्यक्षतेखाली प्रत्येक जिल्हयासाठी परिच्छेद-५ मध्ये दर्शविलेल्या रचनेनुसार खालील जिल्हा रुग्णालयांमध्ये स्थायी वैद्यकीय मंडळ स्थापित करण्यात येत आहे.

अ.क्र.	संबंधित जिल्हा	संबंधित वैद्यकीय महाविद्यालय
१	२	३
१	ठाणे	जिल्हा रुग्णालय, ठाणे
२	पालघर	जिल्हा रुग्णालय, पालघर
३	रायगड	जिल्हा रुग्णालय, रायगड
४	नाशिक	जिल्हा रुग्णालय, नाशिक
५	नंदूरबार	जिल्हा रुग्णालय, नंदूरबार

६	अहमदनगर	जिल्हा रुग्णालय, अहमदनगर
७	सातारा	जिल्हा रुग्णालय, सातारा
८	सिंधुदुर्ग	जिल्हा रुग्णालय, सिंधुदुर्ग
९	रत्नागिरी	जिल्हा रुग्णालय, रत्नागिरी
१०	जालना	जिल्हा रुग्णालय, जालना
११	परभणी	जिल्हा रुग्णालय, परभणी
१२	हिंगोली	जिल्हा रुग्णालय, हिंगोली
१३	उस्मानाबाद	जिल्हा रुग्णालय, उस्मानाबाद
१४	वाशिम	जिल्हा रुग्णालय, वाशिम
१५	अमरावती	जिल्हा रुग्णालय, अमरावती
१६	बुलढाणा	जिल्हा रुग्णालय, बुलढाणा
१७	वर्धा	जिल्हा रुग्णालय, वर्धा
१८	भंडारा	जिल्हा रुग्णालय, भंडारा
१९	गडचिरोली	जिल्हा रुग्णालय, गडचिरोली

६. राज्यात स्थापीत केलेल्या वरील स्थायी वैद्यकीय मंडळाची कार्यकक्षा खालीलप्रमाणे राहिल:-

(१) २० आठवडयानंतरची गर्भपाताबाबतची जी जी प्रकरणे वैद्यकीय मंडळाच्या सल्ल्यासाठी सन्माननिय सर्वोच्च न्यायालय/ मा.उच्च न्यायालय/ जिल्हा न्यायालय यांचेकडून संदर्भित होती त्या संदर्भात त्वरीत म्हणजे ७२ तासांचे आत स्थायी वैद्यकीय मंडळाची बैठक आयोजित करून संबंधित गरोदर मातेची तपासणी केली जाईल.

(२) स्थायी वैद्यकीय मंडळाने तपासणी केलेल्या गरोदर मातेची स्थिती आणि वैद्यकीय गर्भपात करण्यासंबंधीचा अहवाल ४८ तासांचे आत सीलबंद पाकीटात स्थायी वैद्यकीय मंडळाचे अध्यक्ष संबंधित न्यायालयाला सादर करतील .

(३) न्यायालयाला अहवाल सादर करण्यापूर्वी खालील बाबी विचारात घेणे आवश्यक आहे.

(अ) गरोदरपण चालू ठेवल्यास सदर महिलेच्या जीवीतास धोका होऊ शकतो किंवा कसे? तसेच तीच्या शारीरिक व मानसीक स्थितीस गंभीर इजा पोहोचू शकते किंवा कसे?

- (ब) सदर गरोदरपणामुळे जन्माला येणाऱ्या बाळाच्या मानसिक व शारीरिक स्थितीवर परिणाम होऊन बाळ गंभीररित्या अपंग होण्याची शक्यता आहे किंवा कसे?
- (क) गरोदरपणाच्या परिपूर्ण कालावधीनंतर होणाऱ्या बाळंतपणाऐवजी गरोदरपणाच्या प्रगतकालीक टप्प्यातील (Advance Stage) गर्भाचा वैद्यकीय गर्भपात केल्यास कोण कोणत्या प्रकारचे धोके उद्भवतील.
- (ड) गर्भवती स्त्रीचे वय १८ पेक्षा कमी असेल किंवा ती मानसिकरित्या सक्षम नसेल तर स्थायी वैद्यकीय मंडळाने गर्भपात करण्यास किंवा गरोदरपण पुढे चालू ठेवण्यास सदर महिलेची संमती घेणे आवश्यक आहे किंवा कसे .
- (इ) गर्भपात करण्यासाठी उत्तम वैद्यकीय प्रकीया आणि स्थायी वैद्यकीय मंडळाच्या दृष्टीने इतर महत्वाच्या बाबी.

७. तसेच विभागीय आयुक्त स्तरावर मुंबई, पुणे, औरंगाबाद व नागपूर येथे स्थापित केलेली ४ मंडळे त्या त्या जिल्ह्यांकडे कार्यरत राहतील व हे ४ जिल्हे वगळता उर्वरित ३१ जिल्ह्यांमध्ये परि.५(अ) व परि.५(ब) मध्ये दर्शविल्यानुसार तात्काळ स्थायी वैद्यकीय मंडळ स्थापित करण्यात यावीत.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१९०६२४१५०१०९३५१७ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(उज्वला अ. रणसिंग)
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई,
२. मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
३. मा. मंत्री सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

४. मा. राज्यमंत्री सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई
५. मा. मंत्री/राज्यमंत्री सर्व
६. मा. प्रधान सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, यांचे स्वीय सहाय्यक
७. मा.अमुस/प्र.स./सचिव (सर्व विभाग), मंत्रालय, मुंबई
८. आयुक्त, आरोग्य सेवा तथा संचालक, राष्ट्रीय आरोग्य अभियान, आरोग्य भवन, मुंबई .
९. जिल्हाधिकारी (सर्व)
- १०.अधिष्ठाता, शासकिय वैद्यकिय महाविद्यालय, धुळे/ जळगाव/ सोलापूर/ कोल्हापूर/ सांगली/ लातूर/ बीड/ नांदेड/ अकोला/ यवतमाळ/गोंदिया/चंद्रपूर
- ११.जिल्हा शल्य चिकित्सक, जिल्हा रुग्णालय ठाणे/ पालघर/रायगड/ नाशिक/ नंदुरबार/ अहमदनगर/ सातारा/ सिंधुदुर्ग/ रत्नागिरी/ जालना/ परभणी/ हिंगोली/ उस्मानाबाद/ वाशिम/ अमरावती/ बुलढाणा/ वर्धा/ भंडारा/ गडचिरोली
१२. सचिव, वैद्यकिय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १३.संचालक, वैद्यकिय शिक्षण व संशोधन, मुंबई.
- १४.सहसंचालक, अर्थ व प्रशासन, आरोग्य सेवा संचालनालय, मुंबई.
- १५.अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, कुटुंब कल्याण कार्यालय, पुणे.
- १६.उप संचालक, आरोग्य सेवा, परिमंडळ (ठाणे, पुणे, कोल्हापूर, नाशिक, औरंगाबाद, लातूर, अकोला व नागपूर)
- १७.जिल्हा आरोग्य अधिकारी (सर्व)
- १८.निवडनस्ती (कु.क.)